

βούλιον παρέσχε τὴν ἀπαιτουμένην ἔγκρισιν διὰ τὴν στέγασιν τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεσαιωνικῆς Συλλογῆς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἰδρυθησόμενον ἱστορικὸν Μουσεῖον. Εἶναι προφανῆς ἡ σοβαρότης τοῦ θέματος τούτου, ἐφ' ὅσον ἄνευ τῆς συλλογῆς αὐτῆς θὰ ἦτο ἀδύνατον διὰ πολλὰ ἴσως ἔτη νὰ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τοῦ Μουσείου τούτου.

3) Εἶναι γνωστόν, ὅτι βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου ἀποτελεῖ ἡ ἀπὸ μέρους τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων παραχώρησις τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ οἰκίας. Ἡ παλαιότης ὅμως τοῦ κτιρίου καὶ αἱ φθοραὶ τὰς ὁποίας τοῦτο ὑπέστη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἰδιαίτεραι ἀνάγκαι αἱ προκύπτουσαι διὰ τὴν διαμόρφωσιν καταλλήλων χώρων ἐκθέσεως καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν στεγασθησομένων συλλογῶν ἐπιβάλλουν τὴν ριζικὴν ἀνακαίνισιν καὶ μετασκευὴν αὐτοῦ. Τὰ Φιλανθρωπικὰ Ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα πρόκειται εἰς ἐκτέλεσιν ὄρου τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου Ἀνδρέου Λυσ. Καλοκαιρινοῦ νὰ καταβάλουν καὶ τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δαπάνην, ἀνέθεσαν ἤδη ἀπὸ διμήνου εἰς τοὺς μηχανικοὺς κ. κ. Λασηθιωτάκην καὶ Τζομπανάκην τὴν ἐκπόνησιν τῆς σχετικῆς μελέτης, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Φεβρουαρίου θὰ ὑποβληθοῦν πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν αἱ σχετικαὶ ἀποφάσεις τοῦ Δ. Σ. τῶν Ἰδρυμάτων διὰ τὴν διάθεσιν τῆς ἀπαιτηθησομένης πιστώσεως καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ προκήρυξιν διαγωνισμοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Πλὴν ἀπροόπτου τινός, δύναται νὰ θεωρηθῇ πιθανὴ ἡ μέχρι τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου περάτωσις τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν, ὅτε καὶ θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐγκατάστασις τῶν Συλλογῶν.

Εἶναι προφανές, ὅτι τ' ἀνωτέρω, ἤτοι ἡ χορήγησις ἀδείας συγκροτήσεως μουσειακῆς Συλλογῆς, ἡ ἔγκρισις τῆς συστεγάσεως τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεσαιωνικῆς Συλλογῆς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου καὶ ἡ γενομένη διὰ τὴν μετασκευὴν τοῦ κτιρίου προεργασία, ἐπιτρέπουν τὴν πλέον αἰσιόδοξον πρόβλεψιν διὰ τὴν ταχεῖαν πραγματοποιήσιν τοῦ σπουδαιότερου ἴσως τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρίας, τῆς ἰδρύσεως τούτεστιν τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου.

Παραμένουν βεβαίως εἰσέτι ἐκκρεμῆ πολλὰ ζητήματα ὡς τὸ τῆς ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τοῦ ἰδρυθησομένου Μουσείου, τῶν ὄρων ὑφ' οὓς θὰ γίνῃ ἡ παραχώρησις τοῦ κτιρίου κ.λ.π., δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ παραστῇ ἀνάγκη συγκλήσεως ἐκτάκτου Γενικῆς Συνελεύσεως μετ' ὀλίγους μῆνας πρὸς λήψιν ὀριστικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων.

Τὸ προσωρινὸν Συμβούλιον παραδίδον τὴν Διοίκησιν, εὐχεται ὅπως τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐκλεγησόμενον σήμερον νέον δυνηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνιαυσίου θητείας του νὰ προωθήσῃ ἱκανοποιητικώτερον τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρίας.

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1951

Παρὰ τὰς κρατούσας δυσχερεῖς οικονομικὰς συνθήκας, τῶν ὁποίων ὁ ἀντίκτυπος εἶναι ἰδιαιτέρως αἰσθητὸς εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν κίνησιν, τὸ ἔτος 1951 δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξαιρετικῶς καρποφόρον εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς προαγωγῆς τῶν ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων τῆς Κρήτης καὶ εἰς σπουδαῖα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως παράγοντας: 1) Τὴν ἀρωγὴν τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ. 2) Τὴν ἐντατικὴν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν τόσον ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν.

Ἡ ἀπὸ μακροῦ ὑπεσχημένη βοήθεια εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Τουρισμοῦ ἤρχισε τέλος νὰ καταφθάνη, καίτοι ἐν μέσῳ ἐξαιρετικῶς δυσχερῶν συνθηκῶν ἀξιοποιήσεώς της ἐντὸς βραχυτάτων χρονικῶν ὁρίων. Διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ κτηρίου τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ἐχορηγήθη τὸ ποσὸν τῶν 271 ἑκατομμυρίων, ἠλπίζετο δὲ ὅτι διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου θὰ καθίστατο δυνατὸν νὰ ἐπισκευασθῇ ὁλόκληρον τὸ κτήριο. Οἱ καταρτισθέντες ὅμως προϋπολογισμοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνακριβεῖς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπροβλέπτων ἀναγκῶν, ὡς ἐπίσης τὸ δύσκολον πρόβλημα νὰ συνεχισθῇ πραγματοποιουμένη ἢ ἐπανέκθεσις τοῦ Μουσείου, ἐνῶ τὸ κτήριο ριζικῶς ἐπεσκευάζετο, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ὁλοκληρωτικὴν πραγματοποίησιν τοῦ καταρτισθέντος προγράμματος καὶ νῦν ἀναμένεται τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἔργων, ὅποτε θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνοίξουν 20 μουσειακαὶ αἴθουσαι.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατωρθώθη νὰ προαχθῇ σημαντικῶς ἡ ἐπανέκθεσις τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου εἰς τὴν προκαταρκτικὴν αὐτοῦ μορφήν καὶ ἐξετέθη ἤδη ὁλόκληρον τὸ κύριον περιεχόμενον τοῦ Μουσείου εἰς ἑπτὰ αἰθούσας, ὅπου δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ ἱκανοποιητικῶς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς. Καίτοι ὁ διατιθέμενος χώρος εἶναι σχετικῶς μικρὸς καὶ ἡ πυκνότης τῶν ἀντινευμένων εἶναι μεγάλη, διότι κατεβλήθη προσπάθεια νὰ βοηθηθοῦν καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐπιστήμονες ἀρχαιολόγοι εἰς τὸ ἔργον τῆς μελέτης των, ἡ ἔκθεσις εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς πρὸ τοῦ πολέμου ὑπαρχούσης. Δέον νὰ σημειωθοῦν αἱ ὑφιστάμεναι δυσκολίαι λόγῳ τῆς κακῆς λειτουργίας τῶν ἐργαστηρίων καὶ τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ. Ἡ μεγάλη αἴθουσα τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἑλληνορωμαϊκῶν γλυπτῶν εἶναι σχεδὸν ἐτοίμη, ἀλλὰ δὲν ἤνοιξε ἀκόμη διὰ τὸ Κοινόν, διότι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κατασκευασθῇ ἀριθμὸς τις μαρμαρίνων βάθρων, τὰ ὅποια εἶναι δαπανηρά. Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης καὶ κατὰ τὸ κέντρον ἐτοποθετήθη, μεταφερθὲν ἐκ Γόρτυνος, καὶ συναρμοσθὲν μὲ τὴν κεφαλὴν τὸ κολοσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος. Εἰς τὰ ἐργαστήρια ἐγένετο ἡ συγκόλλησις τῶν ἀποκολληθέντων διὰ τῶν βομβαρδισμῶν καὶ τῶν μεταφορῶν, πλῆθος δὲ ἀγγείων καμαραϊκοῦ καὶ φυσιοκρατικοῦ ρυθμοῦ, συνεπληρώθησαν ζωγραφικῶς κατ' ἀριστοτεχνικὸν ὄντως τρόπον ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Θωμᾶ Φανουράκη. Ὁ τρόπος ἐκθέσεως ἐβελτιώθη μὲ τὴν κατασκευὴν τινῶν νέων προθηκῶν καὶ τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν παλαιῶν, ὡς καὶ μὲ τὴν ἀντικατάστασιν πολλῶν τῶν ξυλίνων ραφίων διὰ κρυσταλλίνων.

Μετὰ ἐντατικὸν ἀγῶνα κατωρθώθη νὰ παραγγελθοῦν εἰς Λονδίνον διὰ τῆς ἀμερικανικῆς εἰς δολλάρια βοήθειας νέα μεταλλικαὶ καὶ κρυσταλλόφρακτοι προθηκαί, μετὰ τὴν ἄφιξιν δὲ τούτων, ἡ ὁποία ἀναγγέλλεται ὡς προσεχῆς, καὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου, θέλει πραγματοποιηθῇ τὸ διπλοῦν σύστημα ἐκθέσεως, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ χωρισθῇ τὸ Μουσεῖον τουριστικῆς ἐπίδειξεως ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς συλλογὰς, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ ἔκθεσις κατὰ τὸ δυνατὸν ἰδεώδης.

Ἡ ἐντατικὴ ἐργασία εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου καὶ εἰς τοὺς κυρίους ἀρχαιολογικοὺς χώρους δὲν ἀφῆκε χρόνον διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων ἐκθέσεως τῶν λοιπῶν μικρῶν Συλλογῶν, ὡς καὶ τῶν Μουσείων Ρεθύμνης καὶ Χανίων, τὰ ὅποια παραμένουν σχεδὸν ὡς εἶχον. Προήχθη ὅμως ἱκανοποιητικῶς τὸ ζήτημα τῆς στεγάσεως τοῦ Μουσείου Ρεθύμνης εἰς τὴν Ἐνετικὴν Λέσχην, ἣτις

ἀποκαθίσταται ὡς μνημεῖον διὰ τὴν στεγασίαν καὶ τὸ Μουσεῖον (βλ. περαιτέρω τὴν ἔκθεσιν Κ. Καλοκύρη).

Διὰ τῆς βοήθειας ἐπίσης τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ κατέστη δυνατόν διὰ πρώτην φοράν νὰ γίνουν ἐκτεταμέναι καὶ συστηματικαὶ ἐργασίαι ἀποκαταστάσεως καὶ στερεώσεως τῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Αἱ ἐργασίαι κυρίως ἀπέβλεψαν εἰς τὸ νὰ λυθοῦν τὰ βασικώτερα προβλήματα, νὰ ἐπιτευχθοῦν ἡ μόνιμος στερέωσις τῶν δαπέδων, ἡ προστασία τῶν γυψολιθικῶν ἐπενδύσεων, νὰ γίνῃ ἀντικατάστασις τῶν ἐφθαρμένων πλακῶν γυψολίθου διὰ νέων τῶν αὐτῶν διαστάσεων, νὰ καταπολεμηθῇ συστηματικῶς ἡ βλάστησις, ὥστε νὰ μὴ καλύπτονται καὶ νὰ μὴ φθείρωνται διὰ ταύτης οἱ χώροι. Ταυτοχρόνως ἐλήφθη φροντίς ἵνα οἱ χώροι τουριστικῶς γίνουν περισσότερο κατανοητοὶ καὶ νὰ ἐξωραϊσθοῦν. Βάσει τοῦ προγράμματος τούτου ἐστερεώθησαν τὰ πλακόστρωτα τῶν αὐλῶν μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῆς βλαστήσεως, ἐμφραχθέντων μόνιμως τῶν μεταξὺ τῶν πλακῶν ἀρμῶν, συνεπληρώθησαν ἐλλειπῆ δάπεδα, κατεσκευάσθησαν στέγαστρα μὴ παρεμποδίζοντα τὴν ὄψιν τῶν ἐρειπίων καὶ κατὰ τὸ δυνατόν μὴ παραβλάπτοντα αἰσθητικῶς, ἀπεκατεστάθησαν δωμάτια τινά, τῶν ὁποίων ἡ μορφή ἦτο πολὺ συγκεχυμένη, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν Κνωσὸν ἀπεκατεστάθησαν αἱ προσβάσεις εἰς τὸ Ἀνάκτορον, οὕτως ὥστε ὁ ἐπισκέπτης εἰσέρχεται πλέον διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν πάλαι οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰ ἀνάκτορα. Τὸ συνολικῶς διατεθὲν ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς 130 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ ποσὰ κατὰ πολὺ μεγαλύτερα εἶναι ἀναγκαῖα ὥστε νὰ γίνῃ ἱκανοποιητικὴ ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἐξασφάλισις τῶν μοναδικῶν ἐρειπίων. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ἰδιαιτέρως ἡ συμβολὴ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς διὰ τὴν Κνωσὸν, ὅπου ὁ ἀρχιτέκτων καὶ ἐπιμελητὴς αὐτῆς ἐν Κνωσῷ Piet de Jong ἐπέβλεψεν εἰς τὰς ἐργασίας, καὶ τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς εἰς τὴν Φαιστὸν καὶ Ἀγ. Τριάδα, ὅπου ὁ Διευθυντὴς Doro Levi μὲ ὀλόκληρον ἐπιτελεῖον ἐπιστημόνων καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ τεχνικοῦ κ. Toti, προώθησε τὰς ἐργασίας μὲ δαπάναν τῆς Σχολῆς καὶ ἔβλεψεν ἐπιτυχῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐφθαρμένων γυψολιθικῶν πλακῶν διὰ νέων, αἵτινες ἐξήχθησαν ἐκ τῶν ἀρχαίων λατομείων. Οὕτω ἀπεκατεστάθη τὸ λουτρὸν τῶν βασιλικῶν διαμερισμάτων καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ συνέχισις τῶν ἐργασιῶν βαθμιαίως θὰ λύσῃ τὸ βασικώτερον πρόβλημα τῆς διασώσεως τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων. Δυστυχῶς δὲν ἦτο δυνατόν αἱ ἐργασίαι νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μινωικοὺς χώρους, οἵτινες ἐπίσης εὐρίσκονται εἰς μέγαν κίνδυνον καταστροφῆς.

Διὰ τὰς ἐργασίας ἀποκαταστάσεως βυζαντινῶν καὶ ἐνετικῶν μνημείων τῆς Κρήτης βλ. περαιτέρω τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν καὶ Μεσαιωνικῶν Μνημείων Κρήτης Κ. Καλοκύρη.

Ὡς πρὸς τὸν ἐξωραϊσμόν καὶ τὴν ἐπαύξεισιν τουριστικῆς ἀνέσεως εἰς τοὺς κυριωτέρους ἀρχαιολογικοὺς χώρους ἡ πρόοδος δὲν ὑπῆρξε λίαν σημαντικὴ. Εἰς τὸ περίπτερον Φαιστοῦ οὐδὲν ἐγένετο διὰ τὴν ἐπέκτασιν ἢ διὰ τὸν ἐξοπλισμόν του. Ἡ τουριστικὴ πρὸς τὰ ἐρείπια ὁδὸς ἀπλῶς ἐμελετήθη καὶ ἐχαράχθη προκαταρκτικῶς. Εἰς τὴν Κνωσὸν ὁμως ἐκτὸς τῆς συμπληρώσεως τῆς περιφράξεως τοῦ χώρου κατεσκευάσθη τουριστικὸν ἀναπαυτήριον συνεχόμενον μὲ τὸ φυλάκειον καὶ μὲ τὸν πυλῶνα εἰσόδου εἰς τὸν χώρον, εἰς τὸ σύνολον δὲ προσεδόθη χαρακτὴρ κρητικὸς λαϊκός. Τὰ ἔργα δὲν συνεπληρώθησαν εἰσέτι. Ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἀνεκοινώθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημοσίον ἡ πρόθεσις νὰ δωρηθῇ εἰς αὐτὸ ὀλόκληρος σχεδὸν ἢ ὑπὸ τοῦ Ἡβανς κληροδοτηθεῖσα εἰς τὴν Σχολὴν ἐν Κνωσῷ περιουσία, περιλαμβάνουσα τὴν

*Επαυλιν Ἀριάδην καὶ τὰ γύρω αὐτῆς κτήματα καὶ τὰ παρὰ τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον ὑπὸ τοῦ ἀνασκαφῆως ἀγορασθέντα. Ἡ πραγματοποίησις τῆς δωρεᾶς πρόκειται νὰ συντελεσθῇ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Σημαντικὸν γεγονός δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὅτι ἐτέθη ἡ βάσις τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου Κρήτης, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ στεγασθῇ εἰς τὸ διὰ τῆς διαθήκης Ἀνδρέου Καλοκαιρινοῦ δωρηθὲν μέγαρον, καταλλήλως μετασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων Καλοκαιρινοῦ. Τὸ Μουσεῖον τοῦτο θέλει περιλάβει συλλογὴν βυζαντινῶν καὶ μεσαιωνικῶν ἀρχαιοτήτων, ἔκθεσιν ἔργων τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ζωῆς τῆς νεωτέρας Κρήτης, καὶ τὰ ἱστορικὰ κειμήλια τῶν ἰγώνων τῆς μεγαλονήσου. Διὰ τὴν ταχύτεραν πραγματοποίησιν τοῦ Μουσείου τούτου καὶ γενικώτερον διὰ τὴν τόνωσιν τῶν ἱστορικῶν μελετῶν ἐν Κρήτῃ ἰδρύθη ἡ Ἑταιρία τῶν Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν, ἥτις ἤδη ἐπροχώρησε σημαντικῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς περισυλλογῆς. Εἰς τὸ ἰδρυσόμενον Μουσεῖον θὰ στεγασθῇ πιθανῶς καὶ ἡ μεσαιωνικὴ συλλογὴ τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Τὰ ἤδη δι' ἀγορῶν ἀποκτηθέντα ἀντικείμενα εἶναι παλαιὰ «κασέλλαι» μὲ ὠραίαν ξυλογλυπτικὴν διακόσμησιν, μικρὰ τινα ξυλόγλυπτα ἔργα, χάλκινα σκεύη, ἀργυροῦν χαϊμαλί ἰδιότυπον τουρκικῶν χρόνων καὶ ὠραῖα κεντήματα καὶ τάπητες, παλαιὰ καὶ νεώτερα, ἐκ Κρητοῦς Μεραμβέλλου.

Ἡ ἀνασκαφικὴ δρᾶσις τόσον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας ὅσον καὶ τῶν ξένων ἀρχαιολ. Σχολῶν ὑπῆρξεν ἐντατικὴ καὶ ἐν πολλοῖς ἀποδοτικῆ. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ σημαντικοῦ εὐρήματος, γενομένου εἰς θέσιν Γρίβιλα Μυλοποτάμου, δηλ. μεγάλου χαλκοῦ εἰδωλίου ὑψ. 0,25 μ. παριστῶντος λάτρην μὲ μακροὺς βοστρύχους κατερχομένους καὶ ἐλισσομένους πρὸ τοῦ στήθους, φέροντα λατρευτικῶς τὴν χεῖρα πρὸ τοῦ στέρνου, ἐγένετο ὑπ' ἐμοῦ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἥτις δεσπόζει τῆς κοιλάδος τοῦ Αὐλοποτάμου καὶ τῆς δι' αὐτῆς κατερχομένης πρὸς Πάνορμον ὁδοῦ. Διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ἐκτεταμένου συνοικισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὅμως τὰ οἰκήματα, φτωχὰ ὡς φαίνεται καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἀκατεργάστων λίθων ὠκοδομημένα, διελύθησαν κατὰ τὴν ἐπὶ αἰῶνας καλλιέργειαν τοῦ χώρου. Δύο δοκιμαί, καθ' ὃν χώρον ἀνευρέθη τὸ εἰδωλον, τὸ ὁποῖον ὅμως φαίνεται ὅτι παρεσύρθη ἐξ ἀνωτέρων στρωμάτων, καὶ κατὰ τὴν κορυφήν, παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγ. Φανουρίου, ἀπεκάλυψαν τοίχους οἰκημάτων καὶ τοίχους ἀντιστηρίξεως τοῦ ἄνω ἰσοπέδου μὲ βαθμιδωτὸν κρηπίδωμα πρωτογεωμετρικῶν καὶ γεωμετρικῶν χρόνων. Μινωικὰ ὄστρακα τῆς ΥΜΙ περιόδου ὑπάρχουν ἀρκετὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὅμως δὲν κατωρθώθη νὰ διαπιστωθῇ ἡ ὑπαρξίς μινωικῶν κτηρίων, πλὴν ἴσως τμήματος κυκλωπέου κατασκευῆς ὀλίγον ἄνω τοῦ χώρου ἔνθα ἀνευρέθη τὸ εἰδωλίον. Εἰς τὴν Πρασᾶν Ἡρακλείου, τοποθεσίαν Κορακιές, ἐσυνέχισα διὰ δαπάνης τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὴν ἀνασκαφὴν, ἡ ὁποία ἐξετελέσθη τὸ 1939—1940 μὲ δαπάναν τοῦ Συλλόγου τῶν Φίλων τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ μεσομινωικοῦ ἀποθέτου ἀπὸ τοῦ 13ου μέτρου καὶ κάτω καὶ περισυνελέγησαν ἱκανὰ ὄστρακα, τῶν ὁποίων τινὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ΜΜΙβ φάσεως, τῆς αὐτῆς δηλαδὴ περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν, φαίνεται, ὠκοδομήθη τὸ πρῶτον ἡ Οἰκία Α. Τῆς τελευταίας ἐκαθαρίσθησαν τὰ τέσσαρα ὑπόγεια δωμάτια, τὰ ὁποῖα διασώζονται ἱκανοποιητικῶς εἰς ὕψος σχεδὸν τριῶν μέτρων καὶ διὰ τοῦ καθαρισμοῦ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τῶν δωματίων εἶχε 16 βόθρους ἴσως διὰ τὴν στερέωσιν ἐν αὐτοῖς πίθων καὶ πιθιδίων, τὸ δεύτερον εἶχε ἐσωτερικὸν τέμενος διὰ τὴν λατρείαν, ἡ ὁποία ἀπεδείχθη ἀπὸ πλῆθος χαρακτηριστικῶν εἰς ἱερά κυπέλλων καὶ λοπαδίων. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ δωματίου τούτου ἀνή-

κον είς δύο φάσεις, τήν ΜΜΙΙΙ και τήν ΥΜΙα. Είς τήν τελευταίαν ανήκουν χαρακτηριστικά δείγματα κυάθων (είς μέ δικτυωτόν και έτερος μέ άπλήν σπειραν) και προχοϊδίων, είς δέ τήν πρώτην ανήκουν δύο ένδιαφέροντα άγγεία μέ διακόσμησιν δια λευκοϋ επί καστανομέλανος διπλών πελέκων έν συνδυασμῶ μέ τόν ίερόν κόμβον. Τα ίσόγεια δωμάτια τής οικίας δέν διεσώζοντο καλῶς όλόκληρος δέ ή νοτιανατολική γωνία άνευρέθη κατεστραμμένη. Όμως έβεβαιώθη ή ύπαρξις βεράντας πρὸς άνατολάς έστραμμένης, και άνευρέθη ή είσοδος τής οικίας, ὡς και άλλη δευτερεύουσα είσοδος έν συνδυασμῶ μέ κλωβόν μικρᾶς κλίμακος. Είς άποθέτης άνευρέθη ὠκοδομημένος έν έπαφῇ μέ τὸ ὑπόγειον διαμέρισμα τοϋ ίεροϋ, άνευρέθη δέ κεκλεισμένος μέ δύο μεγάλας και βαρείας πλάκας. Έντὸς άνευρέθη κεραμεική τής ΜΜΙΙΙ περιόδου. Δευτέρα οικία (Οικία Β) άνεσκάφη ὀλίγον περαιτέρω, τετραγωνική τὸ σχῆμα και μέ τέσσαρα δωμάτια, τῶν ὁποίων τὸ έν έβεβαιώθη ὅτι ἦτο μαγειρεϊόν εκ τής έστίας, τοϋ «σταμνοστάτου», τῶν στερεωμένων έν μέσῳ λίθων χυτρῶν και μιᾶς τετρημένης γούρνας, ἣτις πιθανῶς έχρησίμευσεν ὡς νεροχύτης. Είς έν τῶν δωματίων άνευρέθη μέγα χωνοειδῶς πρὸς τὰ άνω εϋρυνόμενον σκεϋος, έν είδει κολυμβήθρας ή εϋμεγέθους πυραύνου. Δια τήν μεταφοράν του ὅταν ἦτο πυρακτωμένος, φαίνεται, ὑπῆρχον δύο ὀπαί άντικείμεναι, ίνα δι' αὐτῶν διέρχεται ράβδος. Συνεκροτήθησαν τινά άγγεία, άπαντα τής ΥΜΙα περιόδου κατά τήν ὁποίαν έχρησιμοποιήθη ή οικία. Ένδιαφέρον είναι λίθινον τετράπλευρον σκεϋος εκ πόρου λίθου μέ έπιγραφήν.

Ό καθηγητής κ. Σπ. Μαρινᾶνος έσυνέχισε λίαν έπιτυχῶς τὰς άνασκαφὰς τοϋ μινωικοϋ μεγάρου Βαθυπέτρου. Απεδείχθη ὅτι ή έκτασις τοϋ μεγάρου τούτου ἦτο τόσον μεγάλη, ὡστε θά ήδύνατο νά χαρακτηρισθῇ ὡς μικρόν άνάκτορον. Πολλοί τῶν τοίχων ἦσαν άριστα ὠκοδομημένοι μέ πελεκητοϋς λίθους πολὺ μεγάλου μεγέθους. Δια πρώτην φοράν νῦν κατέστη σαφές τὸ σχέδιον τοϋ μεγάρου, τὸ ὁποῖον εκτός τῶν έξωτερικῶς πρὸς δυσμὰς έστραμμένων δωματίων, ὅπου διεμορφοϋτο βεράντα και ὅπου εύρέθη ή άποθήκη τῶν πίθων μέ τοϋς δύο πεσσοϋς και τὸ δωμάτιον μέ τὸ πυρίκαυστον στρῶμα, είχεν έσωτερικήν μικρὰν αὐλήν και παρ' αὐτὴν πιεστήριον σταφυλῶν, τοϋ ὁποίου τὰ σκεϋή και ὀλόκληρον τὸ σύστημα λειτουργίας άνευρέθη άθικτον κατά χώραν, κλίμαξ άγούσα πρὸς τὸν άνω ὄροφον μέ δύο πτέρυγας, μικρόν ίερόν μέ θρανία κύκλῳ έντὸς τοϋ ὁποίου άνευρέθη πλήθος άνεστραμμένων κυπέλλων και άλλων δια τήν τελετουργίαν χρησίμων άγγείων, τὸ κυρίως διαμέρισμα κατοικίας, τὸ ὁποῖον έχει προθάλαμον (αἴθουσαν) μέ δύο κίονας και άποτελεῖται έσωτερικῶς εκ δύο πιαρᾶλλῶν δωματίων, διάδρομοι συνδέσεως πολλῶν άλλων διαμερισμάτων κλπ. Η άνασκαφή θά επέκταθῇ νῦν πρὸς άνατολάς, ένθα φαίνεται ὅτι ὑπάρχει κεραμευτικός κλίβανος. Τα κινητὰ εύρήματα άτυχῶς δέν ἦσαν πολλά και κατά τὸ πλεῖστον είναι άγγεία διακοσμημένα μέ άπλήν διακόσμησιν τής ΥΜΙα περιόδου, συνήθως μέ σπείρας ή κλαδία. Έν άγγεῖον μέ θαλασσίαν διακόσμησιν ναυτίλων είναι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται νά αντιπροσωπεύση περίοδον πλέον προκεχωρημένην.

Ό έπιμελητής τοϋ Μουσείου Ηρακλείου Στυλιανὸς Αλεξίου άνέσκαψε τὸ αρχαϊκῶν χρόνων ίερόν τοϋ Καβουσίου, τὸ ὁποῖον άπεδείχθη ὅμοιον πρὸς τὰ ίερά τοϋ Συνοικισμοϋ Καρφι και τής Δρήρου, τὰ ὁποία συνδέονται πρὸς τὰ παλαιότερα ΥΜΙΙΙ ίερά, εκ τῶν ὁποίων εκληρονόμησαν τὸν μετα θρανίου τύπον. Δυστυχῶς τὸ ίερόν τοϋτο είχε καταστραφῇ ἤδη έν μέρει ὑπὸ τῶν χωρικῶν άπεδείχθη ὅμως ὅτι είχε θρανίον - βωμόν είς τὸ βάθος και ὅτι επ' αὐτοϋ εκει-

το ἢ βάσις τοῦ μεγάλου πηλίνου λατρευτικοῦ εἰδώλου, ὡς καὶ τὰ πηλίνα εἰδώλια ἐκ μεταγενεστέρης τελετουργικῆς ἀποθέσεως, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος εἰς τὴν περυσινήν ἔκθεσιν (βλ. «Κρητ. Χρονικά» Δ'. σ. 533). Ἡ ἴδρυσις τοῦ ἱεροῦ ἀσφαλῶς ἐγένετο κατὰ τοὺς πρωτογεωμετρικοὺς χρόνους, πιθανῶς ὁμως ἢ ἐν αὐτῷ λατρεία ἐσυνεχίσθη μέχρι τῶν κλασσικῶν ἑλληνικῶν χρόνων, ὡς ἀπέδειξαν τὰ πηλίνα εἰδώλια τῆς τελευταίας ἀποθέσεως. Τὸ ἱερόν ἦτο ἀπομονωμένον ἐπὶ βραχῶδους θέσεως, γνωστῆς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Μάκελλος, ἦτο δὲ πιθανῶς ἀγροτικὸν ἱερόν.

Εἰς τὴν πεδινήν ζώνην παρὰ τὴν Παχειάμμον, εἰς θέσιν Ἀλατσομούρι, ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξίου σπουδαῖος ὑστερομινωϊκῶν III χρόνων τάφος μὲ λίαν ἐνδιαφερούσας σαρκοφάγους, τῶν ὁποίων δύο λουτηροειδεῖς διεσώζοντο εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ ἔφερον διακόσμησιν ὀκταπόδων καὶ φυτικῶν θεμάτων, ἀνθέων παπύρου καὶ σχηματικῶν κρίνων. Ὁ θάλαμος ἦτο λαξευτὸς εἰς τὸν μαλακὸν βράχον. Ὁ νεκρὸς τῆς μιᾶς σαρκοφάγου δὲν ἀνευρέθη, ὑπετέθη δὲ ὅτι τὰ ὀστᾶ εἶχον περισυλλεγῆ εἰς τὸν παρὰ πόδας βόθρον, ὅπου ἐγένετο ἐναγισμός, ὡς ἀπέδειξεν ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἱερὰ τράπεζα. Παρὰ ταύτην ἀνευρέθη ὠραία πυξίς μετὰ τοῦ καλύμματός της μὲ παραστάσεις θρησκευτικῶν συμβόλων καὶ χαριτωμένων πτηνῶν, ἣτις περιεῖχε περιδέραια ἐξ ὑαλομάζης μὲ ψήφους εἰς σχῆμα κρίνων καὶ λωτῶν, ἄλλον ὄρμον ἐκ ψήφων χρυσοῦ, σαρδίου καὶ ἀμεθύστου καὶ ἀπλὴν περόνην κεκαμμένην ἐξ ὑαλομάζης ἐπίσης.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις δύο μινωικῶν τάφων τῶν νεωτέρων ἀνακτορικῶν χρόνων εἰς θέσιν Κατσαμπᾶ Ἡρακλείου, εἰς τὸ ἀγρόκτημα τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας (πρῶην κτῆμα Σκυλιανάκη). Ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξίου καὶ ἀπέδωσαν σπουδαῖα ἀντικείμενα, λίαν χαρακτηριστικὰ τῶν ΥΜΙΙ καὶ ἀρχομένων ΥΜΙΙα χρόνων. Ὁ πρῶτος τῶν τάφων ἦτο τετράγωνος λαξευτὸς εἰς τὸν βράχον θάλαμος μὲ θρανίον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς μιᾶς παρεῖας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν τὰ ὀστᾶ ἐξ νεκρῶν, ὡς πιστεύει ὁ ἀνασκάψας, ἀποτεθέντων ἐκεῖ εἰς στάσιν καθημένων. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ τάφου τούτου εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ, ἀμφορεῖς, πρόχοι, τρίωτον γεφυρόστομον, δύο διπλᾶ συγκοινωνοῦντα σκεύη καὶ δύο θυμιατήρια διασώζοντα ἴχνη πολυχρωμίας. Ἡ διακόσμησις εἶναι θαλασσία (μὲ ἐπικρατοῦν θέμα τὸν ἀργοναύτην) καὶ φυτικὴ. Ὁ δεύτερος τάφος, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πρώτου, εἶχε θάλαμον πεταλοειδῆ, ἀλλὰ ὄχι ἐπιμελοῦς λαξεύσεως λόγῳ τοῦ εὐθρύπτου τοῦ μαλακοῦ βράχου. Διεπιστώθη ὅτι κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εἶχεν ἀποτεθῆ ξυλίνη σαρκοφάγος, ὁμοίου, φαίνεται, σχήματος, πρὸς τὰς πηλίνας, βεβαμμένη μὲ κυανοῦν χρῶμα. Αὕτη ἐφωτογραφήθη, ἀλλ' ὡς ἦτο φυσικὸν δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ περισυλλεγῆ. Παρὰ τὴν ἐγγὺς τοῦ φερέτρου γωνίαν ἀνευρέθη μία μεγαλοπρεπῆς πρόχους μὲ πλαστικὴν διακόσμησιν κωνικῶν ἔξαρμάτων, μιμουμένων ἤλους, ὀριζοντίως καὶ καθέτως, καὶ μὲ θέματα γραπτὰ ναυτίλων καὶ φυτῶν. Ὑπὸ τὴν σαρκοφάγον ἀνευρέθη βωμὸς τριποδικὸς καὶ ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον μὲ ἐξάρματα διὰ τὴν προσαρμογὴν, ὡς φαίνεται, πώματος καὶ δύο θυμιατήρια. Ἀλλὰ θυμιατήρια, διασώζοντα καλῶς τοὺς ἀνθρακᾶς των, ἀνευρέθησαν κατὰ τὸ κέντρον τοῦ θαλάμου καὶ ἐπὶ τοῦ θρανίου, τὸ ὁποῖον πάλιν κατελάμβανε τὴν δεξιὰν παρεῖαν τοῦ τάφου. Ἐν τούτων ἀπεδείχθη μετὰ τὸν καθαρισμόν ὅτι εἶχεν ὠραίαν πολύχρωμον διακόσμησιν μὲ στρόβιλον κατὰ τὸ μέσον καὶ ἀνοιγόμενον κάλυκα ἐξωτερικῶς, ἐνῶ τὰ ἄλλα θυμιατήρια ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον κεχρωσμένα διὰ κυανοῦ χρώματος. Σημαντικὸν γεγονός ἀπετέλεσεν ἡ κατὰ τὸ βάθος τοῦ θαλάμου ἀνακάλυψις δύο αἰγυπτιακῶν ἀγ-

γείων, ἑνὸς μεγάλου ἐκ διορίτου μὲ ἐπίπεδον χεῖλος καὶ δύο κυλινδρικούς λαβάς, ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια κακῶς ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς προδυναστικά, καὶ ὠραίου ὑψηλοῦ διώτου ἀγγείου ἐξ ἀλαβάστρου φέροντος δέλτον μὲ ἱερογλυφικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Τουθμῶσιος τοῦ ΙΙΙ. Ἐκ χαλκοῦ κυπέλλου κειμένου ἐπὶ τοῦ θρανίου, ἐξεχύθησαν, φαίνεται, αἱ σφαιρικαὶ ραβδωταὶ ψῆφοι χρυσοῦ περιδεραίου, ἐντὸς δὲ μικροῦ βόθρου ὑπὸ βωμὸν κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ θρανίου ἀνευρέθησαν ὄστᾶ καὶ ὠραῖος σφραγιδόλιθος ἐκ σαρδίου μὲ παράστασιν ζώου. Ὁ δεύτερος τάφος εἶναι προφανῶς ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ πρώτου, δύναται δὲ νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ΥΜΙΙΙ ἐποχῆς.

Παρὰ τὸ χωρίον Δοβρουτζῆ ἢ Κυπαρίσσι ἀνεκαλύφθη τυχαίως κατὰ τὴν διάρκειαν λατομικῶν ἐργασιῶν πρωτομινωικὸς τάφος ἐντὸς κοιλώματος τοῦ βράχου. Περισυνελέγησαν χαρακτηριστικὰ τὴν διακόσμησιν καὶ τὸ σχῆμα ἀγγεῖα, τοῦ τύπου ἐκείνου ὅστις δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὑπονεολιθικὸς ἢ ΠΜΙ· τινὰ εἶναι καπνιστά, φέρουν δὲ ἐν μέρει χαράγματα· ἄλλα εἶναι τοῦ τύπου τῆς χαρακτηριστικῆς πρόχου τοῦ Ἄγ. Ὀνουφρίου Φαιστοῦ μὲ γραμμικὴν ἄτακτον πῶς διακόσμησιν. Ἐν ἔχει σχῆμα πλοιαρίου καὶ πολλὰ εἶναι τριποδικά. Περαιτέρω ἔρευναν εἰς τὸν τάφον ἐνήργησεν ὁ κ. Ἀλεξίου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνεύρεσιν ἀγγείων τινῶν εἰσέτι, μαχαιριδίων ὄψιανου, ψῆφων ὀρείας κρυστάλλου, χαλκῶν τινῶν μαχαιριδίων, ὧν ἓν σπανίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τύπου, μὲ ἐνισχυτικὴν ράβδωσιν. Διεπιστώθη ὅτι τὰ ἀντικείμενα εὐρίσκοντο ἐντὸς πυροῦ στρώματος πλήρους ἐξ ἡμιεκαυμένων ὄστων, λίαν διατεταραγμένων. Πολὺ πιθανὸν ἐγένοντο ἐναγισμοὶ διὰ πυρῶν εἰς ἐκάστην νέαν ταφὴν ἢ καθαρμοὶ τοῦ χώρου. Ἐξ ὑπαρχῆς καῦσις δὲν φαίνεται πιθανή.

Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἀνεκαλύφθη καὶ ἀνερευνήθη ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ λόφου γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα Κορφὴ τοῦ Βαθιά, μεταξὺ Κυπαρισίου καὶ Γαλένι ἐκτεταμένον κτήριον, περίπου ὀρθογώνιον, τοῦ ὁποῦ αἱ πλευραὶ παρηκολουθήθησαν ἐπὶ 20 καὶ 9,30 μ. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς βορείας πλευρᾶς σχηματίζεται εἰσοχὴ, τοῦ τοίχου βαίνοντος ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἀνατολάς. Ἐχει κτισθῆ διὰ ἀδρῶς πελεκητῶν ὄγκων ἀσβεστολίθου, ἡ δὲ χρονολογία του εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ ἄνευ εὐρυτέρας ἐρεύνης. Παρατηρήθησαν ὄστρακα τῆς ἐσχάτης μυκηναϊκῆς περιόδου.

Ἐντὸς τοῦ Ἄγ. Νικολάου Μεραμβέλλου ἀνεκαλύφθη εἰς ἰσοπέδωσιν οἰκοπέδου τάφος μεσομινωικῶν χρόνων μὲ μικρὰν ἑλλειψοειδοῦς σχήματος λαρνακα, μικρὸν πίθον καὶ κύπελλον φέρον διακόσμησιν κλαδίου. Τὰ εὐρήματα εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Σῆγερ ἐν Παχειάμμω ἀνακαλυφθέντα.

Κατὰ τὴν διάνοξιν ὁδοῦ ἀπὸ Κρητσᾶς Μεραμβέλλου πρὸς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Καθαροῦ ἀνευρέθησαν δύο μικροὶ λαξευτοὶ τάφοι, ἀπλᾶ κοιλώματα ἐντὸς τοῦ σχιστολιθικοῦ βράχου (πάσπαρου). Τὰ εὐρήματα περισυνελέγησαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου. Ἀπέδωσαν πλῆθος ἀγγείων καλῶς διασωζομένων καὶ διακοσμημένων σχεδὸν πάντων, γνωστῶν κατὰ τὸ πλεῖστον σχημάτων καὶ κατασκευασθέντων, ὡς φαίνεται, εἰς διάφορα ἐργαστήρια, τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἀσφαλῶς εὐρίσκετο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἱεραπέτρας, διότι ἐκεῖ εὐρίσκονται τὰ ἀγγεῖα τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Τὰ περισσότερα τούτων ἀνευρέθησαν μετὰ τριῶν λαρνάκων κιβωτισσῶν κοινῆς τύπου εἰς τὸν μεγαλύτερον τῶν τάφων. Ἐκτὸς τῶν πηλίνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ θυμιατήριον μετὰ τρητοῦ καλύμματος καὶ ὑψίποδες κύλικες, ἀνευρέθησαν καὶ δύο λίθινα ἀγγεῖα καὶ ἐν χαλκοῦν μαχαίριον. Ὁ μικρότερος τάφος, ἀσφαλῶς κάπως μεταγενέστερος, δὲν περιεῖχε καμμίαν σαρκοφάγον. Εἰς νεκρὸς ἦτο ἐξη-

πλωμένος ἐπὶ ἐπιμήκους ἑλλειψοειδοῦς ἀβαθοῦς λεκάνης. Δύο δὲ κυλινδρικοὶ κάλπαι μὲ ἐνδιαφέρουσαν διακόσμησιν σχηματοποιούσαν ἱερὰ σύμβολα περιέχον κεκαυμένα ὀστᾶ νεκρῶν. Δύνανται νὰ θεωρηθοῦν, μὲ τὰς πιστοποιηθείσας ὑπὸ τοῦ Ξανθουδίδου εἰς Μουλιανὰ Σητείας ταφᾶς - καύσεις, ὡς τὰ πρῶτα παραδείγματα καύσεως νεκρῶν κατὰ τοὺς ὑστερομινωικοὺς χρόνους. Ὁ αὐτὸς τάφος περιεῖχε μέγαν κεραμευτικὸν τροχόν, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ χρονολογηθῆ ὡς ἐκ τοῦ σχήματός του εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν.

Ἐξ ἄλλου λαξευτοὶ τάφοι ΥΜΙΙΙ χρόνων ἀνεκαλύφθησαν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἀνὰ ὀλόκληρον τὴν νῆσον. Εἰς Κανένε Σητείας ἀνευρέθη λάρναξ μὲ κοινὰς παραστάσεις, συνοδευομένη ὑπὸ ψευδοστόμου ἀμφορέως καὶ χαλκοῦ μαχαιρίου. Εἰς θέσιν Ξεράμπελα Καβουσίου ἀνευρέθησαν τυχαίως ἐντὸς τάφου Ζβ μυκηναϊκῶν χρόνων ἀγγεῖα καὶ ἄλλα εἰς τεμάχια, τὰ ὅποια κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἱεραπέτρας. Ἀκόμη δὲν κατέστη δυνατόν νὰ γίνῃ ἔρευνα κατὰ χώραν.

Εἰς τὴν περιοχὴν Ζωφόρων Πεδιάδος, θέσιν Ἀσπροχώματα Περβόλας, ἀνευρέθη λάρναξ μὲ δύο πήλινα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια ἀτυχῶς κατετεμαχίσθησαν.

Εἰς θέσιν Μεσάμπελα Ἀρχανῶν ἀνεσκάφη πτωχὸς μυκηναϊκὸς τάφος μὲ κιβωτιόσχημον λάρνακα φέρουσαν ἀπλὴν χαρακτὴν διακόσμησιν καὶ ὀπὰς ὑπὸ τὰ χεῖλη. Οὐδὲν ἄλλο κτερίσμα ἀνευρέθη ὁμοῦ.

Εἰς Ἐπισκοπὴν Πεδιάδος, θέσιν Μαλαθρέ, ὁ κ. Ἀλεξίου ἀνεσκάφη τάφον λαξευτὸν μὲ θάλαμον τετραγωνικὸν ἐπιμελοῦς λαξεύσεως καὶ δρόμον μετὰ βαθμίδων μήκους 2,50 μ. καὶ πλάτους 0,85—0,70. Περιεῖχε δύο λάρνακας, μίαν κιβωτιόσχημον καὶ μίαν λουτηροειδῆ. Πλὴν τῶν ἐντὸς σαρκοφάγων, νεκροὶ ἀπέκειντο παρὰ τὰ τοιχώματα, ἴσως τοποθετηθέντες ὀκλαδὸν ἢ καθήμενοι. Ἀγγεῖά τινα ἀπετέθησαν μετὰ τῶν νεκρῶν ὡς κτερίσματα, κύπελλα, μία πρόχους καὶ ὠραῖον φλασκίον ἀκέραιον μὲ γραπτὴν ἀμφίπλευρον διακόσμησιν.

Εἰς τάφος παρὰ τὸ χωρίον Ἀλητσανῆ Πεδιάδος, θέσιν Πετρᾶ περιέχων πίθον μὲ ὀστᾶ ἀνθρώπου, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς γεωμετρικοὺς χρόνους. Δὲν ἐγένετο εἰσέτι ἐπὶ τόπου ἔρευνα.

Εἰς Χουμέρι Μυλοποτάμου, θέσιν Λαριά, ἀνευρέθησαν δύο λαξευτοὶ τάφοι, περιέχοντες πολλὰ πήλινα ἀγγεῖα, ἓνα μικρὸν πίθον πλήρη ὀστῶν καὶ μίαν κιβωτιόσχημον σαρκοφάγον μετὰ καλύμματος, φέρουσαν ἀπλὴν διακόσμησιν. Αἱ ἀρχαιότητες δὲν κατωρθώθη νὰ ἐξετασθοῦν εἰσέτι, ἀπὸ τὴν περιγραφὴν ὅμως ἐξάγεται ὅτι ἀνήκουν εἰς τοὺς ΥΜΙΙΙ χρόνους.

Εἰς Δράμια Ἀποκορώνου τέλος ἀνευρέθη τυχαίως ἕτερος λαξευτὸς τάφος περιέχων λάρνακα κιβωτιόσχημον μετὰ καλύμματος, τὸ ὅποιον διακοσμεῖται κατὰ τὸ ἄκρον ὑπὸ πλαστικῆς κεφαλῆς ζώου. Ἡ διακόσμησις τῆς σαρκοφάγου εἶναι δύο κερασφόρα ζῶα. Δύο μικρὰ ἀγγεῖα ἅτινα εὐρέθησαν μετὰ τῆς λάρνακος κατεστράφησαν.

Παρὰ τὸ χωρίον Πλάτανος ἀνευρέθη κατὰ τὴν διάνοξιν φρέατος μεσομινωικὸς φρεατόσχημος ἀποθέτης, ἐξ οὗ ἐξήχθησαν ὄστρακά τινα ὄχι πολὺ ἐνδιαφέροντα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ χαρακτηριστικὰ μὲ μικρὰ ἐξάρματα.

Νεολιθικὰ ἀγγεῖα, ἄδηλον, ἂν ἐκ τάφων ἢ συνοικισμοῦ προερχόμενα, ἀνευρέθησαν εἰς τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν, ὅπου οἱ τάφοι Κατσαμπᾶ Ἡρακλείου καὶ εἰς σχετικῶς βαθέα στρώματα. Εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδιακόσμητα καὶ ἐν ἧ δύο δύνανται νὰ ἀποκατασταθοῦν συμπληρούμενα εἰς εὐρύστομα σκεύη.

Ἐκ τῆς περιοχῆς Πόρου Ἡρακλείου περισυνελέγη μινωικὸν ἔδρανον, εἶδος θρόνου ἄνευ ἐρεισινώτου, πολὺ ὅμοιον κατὰ τὰ ἄλλα πρὸς τὸν Θρόνον τῆς Κνωσοῦ, ἀλλ' ἐκ πάγου λίθου. Αἱ χαρακτηριστικαὶ κοιλότητες τοῦ ἄνω ἐπιπέδου διὰ τὴν καλυτέραν προσαρμογὴν τοῦ σώματος εἶναι τρεῖς. Δυστυχῶς τὸ κτήριον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη ὁ θρόνος κατεστράφη καὶ εἶτα ἐκαλύφθη ὑπὸ νεωτερικῆς ἀποθήκης, οὕτως ὥστε καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐπιτόπου ἔρευνα.

Ἐκ Λύττου περισυνελέγη τετράγωνον ἀναθηματικὸν βάθρον ἐξ ἐπιχωρίου σκληροῦ λίθου φέρον ἀναγλύφους παραστάσεις ἥρωος πρὸ ἵππου ἀνυψουμένου τὸν πρόσθιον πόδα καὶ κυνῶν ἐφορμώντων ἐναντίον ἐλάφου καὶ ζαρκαδίου. Ἄνω ὑπάρχει τόρμος πρὸς στερέωσιν ἀναθήματος. Ἡ μία τῶν ὄψεων φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΧΙΛΛΕΩΣ. Ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς προέρχεται ἐνδιαφέρων σφραγιδόλιθος ἐκ σαρδίου λίθου μὲ παράστασιν τεθρίππου ρωμαϊκῶν χρόνων.

Αἱ ἐργασίαι ἰσοπεδώσεως χώρου πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Βενιζελείου Σανατορίου περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον βορείως τοῦ ἀνακτόρου Κνωσοῦ, ἀπεκάλυψαν διὰ τῆς κοπῆς τοῦ μαλακοῦ βράχου συστάδα τάφων ΥΜΠΙ χρόνων, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ἧτις ἀπέδωκεν ἐξαιρετικῶς σπουδαῖα εὐρήματα διὰ τῆς συστηματικῆς τούτων ἀνασκαφῆς, ἧτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τῆς Ἀγγλ. Σχολῆς κ. Χοῦντ καὶ τοῦ Ἐπιμελητοῦ αὐτῆς ἐν Κνωσῶ κ. Πίτ ντέ Γιόγκ. Ὁ πρῶτος τῶν τάφων ἀπέδωκε πλήρινα ἀγγεῖα τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ ἀρτόσχημα, δύο λίθινα καὶ χαλκᾶ τινὰ ὄπλα. Ὁ δεύτερος περιεῖχε νεκρὸν μὲ κεκαμμένους τοὺς πόδας, ὅστις ἐκράτει ξίφος μὲ λαβὴν ἐπενδεδυμένην διὰ χρυσῶν ἐλασμάτων μὲ ὠραίαν διακόσμησιν πυκνοῦ δικτύου σπειρῶν. Τὸ ἄνω τοῦ μήλου ἦτο ἐλεφάντινον καὶ οἱ ἥλοι εἶχον χρυσᾶς κεφαλᾶς. Παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν ὑπῆρχε δόρυ ἀρίστης διατηρήσεως, καὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν θυμιατήριον. Ὁ τρίτος τάφος περιεῖχε δύο νεκροὺς ἐκτάδην ἐπὶ τοῦ δαπέδου, τῶν ὁποίων κτερίσματα ἦσαν ἀρτόσχημά τινα ἀγγεῖα, ἐγχειρίδιον μὲ χρυσοὺς ἥλους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκεν ἴσως ἐξάρτημα πυραμιδοειδῶς ἐκατέρωθεν μορφοῦμενον ἐκ συμπαγοῦς χρυσοῦ καὶ πιθανώτατα ἢ παρ' αὐτὸ ἀνευρεθεῖσα ἐλεφαντίνη θήκη (χολεός) μὲ διακόσμησιν θεούσης σπείρας. Τέσσαρες σφραγιδόλιθοι, τῶν ὁποίων εἰς κυλινδρικός ἐκ σαρδίου, δύο φακοειδεῖς ἐκ σαρδίου καὶ ὄνυχος μὲ παράστασιν δύο ταύρων καὶ θεότητος μεταξὺ ὀρθουμένων γρουπῶν μὲ τριπλοῦν πλοχμὸν καὶ διπλοῦν πέλεκυν ἄνω, καὶ ἕτερος τρίπλευρος ἐκ σαρδίου χρυσοδέτου μὲ παραστάσεις κατὰ τὰς δύο πλευρὰς ταύρου παρὰ δένδρον καὶ λέοντος πληττομένου ἀνευρέθησαν παρὰ τὴν κεφαλὴν. Εἰς μίαν γωνίαν τοῦ τάφου ἀνευρέθη εἰς τεμάχια χαλκῆ περικεφαλαία, ἧτις κατέστη δυνατόν νὰ ἀποκατασταθῇ μὲ τὸν κύμβαχόν της καὶ τὰς παρωτίδας της. Εἶναι ἡ πρώτη ἀνευρεθεῖσα μινωικὴ περικεφαλαία, ἂν ἐξαιρέσωμεν τεμάχια τινὰ ἐκ χαυλιοδόκτων. Ὁ τέταρτος τάφος ἦτο τελείως σεσυλημένος. Ὁ πέμπτος τέλος ἀπέδωκε πληθὺν ἀγγείων τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ, λόγχην καλῶς διατηρουμένην καὶ μικρὰ τινα ἀντικείμενα. Εἰς νεκρὸς ἦτο ἐξηπλωμένος ἐπὶ πλευρικοῦ θρανίου, διεσώζοντο δὲ τὰ λείψανα τοῦ φορείου μὲ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποτεθῆ ἐν τῷ τάφῳ.

Κατὰ τὴν διάνοξιν νέας κοίτης παρὰ τὸ Σανατόριον διὰ τὴν παροχέτευσιν τοῦ πλησίον διερχομένου ρεύματος ἀνευρέθησαν ἄφθονα λείψανα ἀρχαιοτήτων διαφόρων χρόνων, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως ἑλληνικῆς καὶ ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ταῦτα περισυνελέγησαν παρ' ἡμῶν καὶ ἐν μέρει ἀνεσκάφησαν ὑπὸ

τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς. Τὰ κυριώτερα ἦσαν ρωμαϊκὴ οἰκία ἐκ πολλῶν δωματίων, τῶν ὁποίων ἐν ἔχει ἀξιόλογον ψηφιδωτὸν, δάπεδον διακοσμούμενον μεμορφὴν ἠνιοχοῦσαν ἐπὶ ἵπποκάμπου, μικρὸς ἵπποκάμπας, φύλλα κισσοῦ, πτηνά, θύρσους, κλιματιδας κλπ. καὶ ἐπιγραφὴν ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙC ΕΠΟΙΕΙ καὶ ὑπόγειος κτιστὸς τάφος μὲ τετράγωνον φρέαρ καθόδου καὶ θύραν, πιθανῶς τῶν παλαιότερων χριστιανικῶν χρόνων, ἂν κρίνη τις ἀπὸ τὴν τρητὴν ἐκ πώρου λίθου ἐσχάραν ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ νεκρὸς, ἧτις διεκοσμεῖτο μὲ θέμα σταυροῦ· μία κόγχη ὑπάρχει εἰς τὸν τοῖχον τοῦ βάθους. Διὰ νὰ σωθοῦν τὰ δύο μνημεῖα ἐξετρέψαμεν τὴν κατασκευαζομένην κοίτην ὀλίγον περαιτέρω. Δύο ὑπέρθυρα μορφούμενα εἰς ἐπάλληλα κυμάτια, τὸ ἐν μὲ σιμὴν λεοντοκεφαλῶν, τὸ δὲ ἕτερον μὲ ἀπόδοσιν τῶν τριῶν ἑλληνικῶν κυματίων, τοῦ δωρικοῦ, τοῦ ἰωνικοῦ καὶ τοῦ λεσβιακοῦ, διὰ χρωμάτων, φαίνεται νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν Δ'. αἰῶνα π. Χ. Τὸ ἄνω μέρος τηβνοφόρου μορφῆς ἄνευ κεφαλῆς, ἐπίκρανον κορινθιακὸν παραστάδος, ἐνεπίγραφον βάθρον εἶναι τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἐκ τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων.

Ὁ ἀρχαιολόγος κ. Χοῦντ ἀνέσκαψεν εἰς γειτονικὸν χώρον, εἰς θέσιν Κεφάλαια Κνωσοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου στρογγύλον κτήριον, συνεχόμενον μὲ τοίχους καὶ ἐσωτερικὰ διαμερίσματα, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἀπετέλεσε πύργον τείχους κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους. Ὁ αὐτὸς ἐσυνέχισε τὴν ἀνασκαφὴν τῶν μεσομινωικῶν I—II τάφων ἐπὶ τοῦ κατέναντι τῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ λόφου τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Κλίμαξ λαξευτὴ εἰς τὸν βράχον ἀνήρχετο μέχρι τοῦ ἰσοπεδωμένου, δίκην ἀνδῆρου, χώρου ἔνθα οἱ τάφοι. Ὁ εἰς εἶναι ἀπλοῦν λάξευμα εἰς τὸν βράχον κλειόμενον πρὸς δυσμὰς διὰ τοίχου. Ὁ ἕτερος εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἔχει δρόμον ἀπὸ δυσμῶν καὶ ἐχωρίζετο εἰς δύο θαλάμους διὰ καταρρεύσαντος τοίχου· τούτων ὁ ἐσώτερος ἦτο· πλήρης ἐλλειψοειδῶν λαρνάκων. Οἱ τάφοι ἦσαν πτωχοὶ καὶ τὰ ἀνευρεθέντα ἀντικείμενα πολὺ ἀπλᾶ.

Τυχαίως ἦλθον εἰς φῶς κατὰ τὴν πρόοδον ἰσοπεδωτικῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν Γόρτυνα πρὸς κατασκευὴν ὑποστέγων μηχανικῆς καλλιεργείας κτήρια μὲ μεγάλους ὀρθοστάτας. Ἡ Ἱταλικὴ Ἀρχαιολ. Σχολὴ ἐνήργησεν ἐπὶ τόπου ἔρευναν, ἧτις ἀπέδειξε τὴν ὑπαρξίν σημαντικοῦ κτηρίου ἑλληνιστικῶν χρόνων. Οἱ ὀρθοστάται ἀπετέλουν τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ κτηρίου καὶ ἐστηρίζοντο ἀνὰ ζεύγη πληρούμενα διὰ χώματος ἐπὶ εὐθυνητηρίας κρηπίδος ἐξ ὀγκολίθων γυψολίθου. Ἡ μία τῶν πλευρῶν διετεθεῖτο εἰς μῆκος 6,20 μ., ἡ ἄλλη 3,20. Εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς διὰ τὴν διακρίβωσιν τῆς φύσεως τοῦ κτηρίου. Ἀνευρέθη ὠραῖος δακτυλιόλιθος ὠοειδοῦς σχήματος ἐκ σαρδώνυχος μὲ παράστασιν Νίκης, πιθανῶς κλασικίζον ἔργον ρωμαϊκῶν χρόνων.

Εἰς ἕτερον χώρον τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος, παρὰ τὸ χωρίον Μητρόπολις, ἀνευρέθη μαρμάρινον ἄγσλαμα καλῆς τέχνης, ρωμαϊκὸν ἀντίγραφον τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου τοῦ Φειδίου, λίαν ὡς ἐκ τούτου σημαντικόν. Ἡ Ἱταλικὴ Σχολὴ ἐνήργησεν ἐπὶ τόπου ἔρευναν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνεύρεσιν ἐκτεταμένου κτηρίου τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς οἰκίας, τῆς ὁποίας ἐν διαμέρισμα εἶχε τὴν μορφήν μικροῦ σταδίου.

Πολὺ σπουδαιότερα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἱταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ντόρο Λέβι καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν ἀρχαιολόγων δεσπ. Μπάντι καὶ κ. Μορικόνε, καὶ μαθητῶν τῆς Σχολῆς, εἰς Φαιστόν. Ἡ ἔρευνα εἶχε χαρακτῆρα στρωματογραφικῆς μελέτης καὶ συνεπλήρωσε τὰς ἐρεῦνας προηγουμένων ἐτῶν. Σκοπὸς ἦτο ἡ ἐξιχνίασις τῆς ἱστορίας καὶ ἐξελίξεως τοῦ παλαιότερου ἀνακτόρου καὶ ἡ ἀκριβεστέρα γνῶσις τῶν λειψάνων τούτου. Ἡ ἔρευνα ἐπεξετάθη ἀπὸ τὴν περιοχὴν νοτίως τοῦ διαδρόμου

είσόδου πρὸς τὰ δυτικά, δηλ. νοτίως τοῦ παλαιότερου προπύλου, καὶ εἰς μίαν τῶν ἀποθηκῶν τοῦ δευτέρου ἀνακτόρου. Διεπιστώθη οὕτω ἡ ὑπαρξίς δύο φάσεων τοῦ δευτέρου ἀνακτόρου καὶ τριῶν τοῦλάχιστον τοῦ πρώτου, βεβαιουμένων ὑπὸ ἐπαλλήλων δαπέδων καὶ τοίχων. Ἀντιθέτως διηκριβώθη ὅτι αἱ λεγόμεναι πρωτομινωικαὶ φάσεις δὲν ἐμφανίζονται οὐδαμῶς εἰς τὴν ἀνιχνευθεῖσαν περιοχὴν, τὰ δὲ μεσομινωικὰ στρώματα ἐκτείνονται εὐθύς ἄνω τῶν νεολιθικῶν. Αἱ κύρια δοκιμαὶ ἐγένοντο εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ὅπου ὁ Περνιέ εἶχε μελετήσῃ τὴν στρωματογραφίαν τοῦ παλαιότερου ἀνακτόρου. Ὑπὸ τὸ δάπεδον τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο τὸ παλαιότερον τοῦ πρώτου ἀνακτόρου, δηλ. MMI, εὐρέθησαν ἐπιβλητικῶς μεγέθους τοῖχοι κατερχόμενοι μέχρι βάθους 6,50 μ. ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦτο, μαρτυροῦντες δὲ δύο προγενεστέρως φάσεις τοῦ πρώτου ἀνακτόρου. Εἰς τὰ οὕτω ἀποκαλυφθέντα διαμερίσματα ἀνευρέθη ὡραιότατη κεραμεικὴ καμαραϊκοῦ ρυθμοῦ τοῦ καλυτέρου εἶδους καὶ ποικιλωτάτη, ὅπερ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ αἱ φάσεις αὗται δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀρχαιότεραι τῆς MMI περιόδου. Τὸ ἀρχαιότερον κτήριο κατεστράφη διὰ σφοδροῦ πυρός, τὰ δὲ κεκαυμένα λείψανα καταπεσόντα ἐντὸς τῶν δωματίων ἐσφράγισαν οὕτως εἰπεῖν τὸ στρώμα τῆς κεραμεικῆς. Τὰ κτήρια τῆς ἀκολουθούσης φάσεως ἀντιθέτως φαίνονται καταστραφέντα ἐκ σεισμοῦ, ὅστις ἐπέφερε διάσπασιν τῆς γωνίας τῶν τοίχων. Τὰ λείψανα τῆς φάσεως ταύτης ἐκαλύφθησαν διὰ παχυτάτου στρώματος πηλασβέστου, οὕτως ὥστε νὰ διαχωρίζονται σαφέστατα ἀπὸ τὸ τελευταῖον παλαιοανακτορικὸν στρώμα, τὸ ὁποῖον διηρέυνησε ὁ Περνιέ. Ἡ πλέον ἐκλεκτὴ κεραμεικὴ ἀνευρέθη κάτω καὶ τοῦ τελευταίου δαπέδου, ἐντὸς ἀποθέτου προσιτοῦ διὰ κλιμακίδος, ἣτις ἦτο ἐπενδεδυμένη μὲ ἐρυθρὸν κονίαμα. Πλαστικὰ ἀγγεῖα καὶ ἀκιδωτὰ (barbotine) ἀνευρέθησαν ὁμοῦ μὲ ἄλλα λεπτὰ καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος τῶν ὁποίων εἶναι δύσκολον νὰ περιγραφῆ ἢ ποικιλία τῶν διακοσμήσεων. Ἡ ἀνασκαφὴ διεκόπη διότι ἐχρειάσθη νὰ στερεωθοῦν δι' εἰδικῶν ἔργων οἱ ἀπειλοῦντες πτώσιν ὑπερκείμενοι τοῖχοι. Ἀνάλογος στρωματογραφία μὲ πενιχρότερα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἀπόψεως ἀποδόσεως ἀντικειμένων ἐγένετο εἰς γειτονικὸν παρά τὴν πρόσοψιν τοῦ δευτέρου ἀνακτόρου δωμάτιον (τὸ XXVIII). Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐκ τοῦ κατωτέρου στρώματος εἶχε τρηθῆ εἴσοδος ἐπικοινωνίας πρὸς ὑπόγειον κοίλωμα ὑπὸ τὴν πρόσοψιν τοῦ δευτέρου ἀνακτόρου. Ἐκ τούτου προῆλθον δύο τεμάχια καλύμματος, ἐφ' ὧν παράστασις δύο γυναικῶν μὲ μακρὰς ἐσθῆτας. Ἡ δοκιμὴ εἰς μίαν τῶν ἀποθηκῶν τοῦ δευτέρου ἀνακτόρου ἐπέτρεψε προπαντὸς τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως τῶν νεολιθικῶν φάσεων καὶ ἀπέδωκε πλὴν κτηριακῶν λειψάνων, δαπέδων, ἐστίας, ἄφθονον κεραμεικὴν. Σημαντικὸν εἶναι ὅτι ἀνευρέθη διακόσμησις δι' ὄχρου καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἐπὶ τῆς λειασμένης ἐπιφανείας νεολιθικῶν ὀστράκων.

Ἡ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ συνέχισε εἰς τὸ Ἀνάκτορον τῶν Μαλίων καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μινωικῆς πόλεως τὰς ἐρεῦνας της. Νοτίως τῆς πλακοστρώτου ὁδοῦ τῆς φερούσης εἰς τὴν Οἰκίαν Ζα ὁ κ. Des Hayes ἐξηρέυνησε σημαντικὴν οἰκίαν (Οἰκία Ζβ) μὲ ἐνδιαφέρον καὶ σαφὲς σχέδιον. Περί κεντρικὴν αὐλὴν εἶναι διατεταγμένα δυτικῶς καὶ ἀνατολικῶς τὰ κοινῆς χρήσεως διαμερίσματα, ἐνῶ νοτιοανατολικῶς ὑπάρχει κύριον διαμέρισμα πλακόστρωτον μὲ ἐπιχρίστους τοίχους καὶ φωταγωγόν. Εἰς ἓν διαμέρισμα, τὸ ὁποῖον, φαίνεται, ἐχρησίμευσεν ὡς ἐργαστήριον, ἀνευρέθησαν χαλκᾶ ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε ἀξιόλογος πρίων ὀδοντωτὸς μήκους 1,40 μ. Ὁμοῦ ἀνευρέθη πρὸς πιθανῶς πυξίδος εἰς μορφήν προτομῆς αἰγυπτιακῆς Σφιγγός. Προφανῶς πρόκειται περὶ εἰσηγμένου ἀντικειμένου. Ἰκανὰ λίθινα ἀγγεῖα, λύχνος ἐπίσης

λίθινος και σφραγιδόλιθος, κεραμεική χαρακτηριστική ΥΜΙα χρόνων και μία ωραία πρόχους με θαλασσίαν διακόσμησιν ΥΜΙβ (πορφύραι, άστερίαι, χλωρίς θαλασσία) αποτελούν ένα πολυ αξιόλογον σύνολον. Ο κ. Dessenpe έσυνέχισε την ανασκαφήν της Οικίας Ε κυρίως προς άνατολάς και νότον. Το νότιον όριον της Οικίας διεπιστώθη από άγωγόν ύδατος έξ άμμολίθων. Αφθονος κατά την περιοχην ταύτην ύπηρξεν ή κεραμεική της περιόδου άνακαταλήψεως (ΥΜΙΙΙβ). Αλλά άνάμικτος άνευρέθη κεραμεική της ΥΜΙ έποχης, ως και τεμάχια λιθίνων άγγείων τών αυτών χρόνων. Το βόρειον μέρος της οικίας είναι πολυ περισσότερο ένδιαφέρον, άν και τα λείψανα της Ανακαταλήψεως συγγέουν τα πράγματα. Μία μνημειώδης είσοδος με κατώφλιον 4 μ. μήκους και στοάν έκ τεσσάρων κιόνων φέρει προς αύλην όρθογώνιον, έχουσαν νοτίως έκτεταμένον πλακόστρωτον. Το σύνολον είναι έπιβλητικόν και φέρει εις την σκέψιν μάλλον ένός μικροϋ άνακτόρου. Εύρυτέρα όμως έρευνα και δεύτεραι φροντίδες είναι άναγκαΐαι δια την διαμόρφωσιν άκριβεστερας εικόνας του συνόλου. 4 λίθινοι λύχνοι και πολλά άλλα λίθινα σκευη άνευρέθησαν κατά την περιοχην ταύτην, ένω ή κεραμεική ήτο σπανία. Νοτίως της όδοϋ της άγούσης από Μάλια εις Βραχάσι άνευρέθη μεγάλη τράπεζα προσφορών, με πληθος μικρών κοιλοτήτων κύκλω και μεγαλυτέραν κοιλότητα κατά το κέντρον, έπιμελοϋς έργασίας και εις μέγεθος ύπερβαίνουσα την γνωστήν τράπεζαν του Ανακτόρου. Η επί τόπου δοκιμή οϋδέν οϋσιαστικόν απέδωκε.

Τα πλούσια εύρήματα τα έλθόντα εις φως είτε τυχαίως είτε δι' ανασκαφών εις την Κρήτην έπιβεβαιούν την γενικώς κρατούσαν γνώμην ότι το έδαφος της νήσου κρύπτει εισέτι άπειρους θησαυρούς και ότι ή Κρήτη είναι έν από τα πλέον άποδοτικά άρχαιολογικώς έδάφη της Ελλάδος.

Ν. ΠΛΑΤΩΝ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΙΑΜΑΛΑΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1951.

Ο ρυθμός του πλουτισμού της Συλλογής Γιαμαλάκη δέν έπεβραδύνθη και κατά το έτος 1951. Το πλείστον τών άποκτηθέντων δι' άγορών κυρίως εύρημάτων προέρχεται έξ αυτής της Κρήτης.

Ωραία μυκηναϊκά άγγεία πήλινα, μεταξύ τών όποίων διακρίνεται τρίωτον μυκηναϊκόν άγγειον με φολιδωτήν διακόσμησιν, κάλαθος με κυπελλίδιον και τοξοειδή λαβήν επί του χείλους και δοχείον με εύρειαν λαβήν τοξοειδοϋς σχήματος δι' έξάρτησιν, έφ' ης στρέφεται κινούμενον πώμα, είναι τα πλέον σημαντικά έκ τών πηλίνων. Έλληνικά του παρηκμασμένου έπιχωρίου ρυθμού και έλληνιστικά του ρυθμού Γναθίας προέρχονται έξ Ίεραπέτρας. Έκ ρωμαϊκού τάφου της Γόρτυνος προέρχονται δύο πήλινα ειδώλια, μυός επί στροβίλου πεύκης και κουροτρόφου γυναικός, ως και ωραιότατον ύάλινον δοχείον εις σχημα στροβίλου πεύκης. Τρεΐς όμοιαι πρωτομαϊ γυναικών, προσκεκολλημένα ποτε, φαίνεται, επί τών χειλέων λεκανοειδοϋς σκεύους, μορφή γυναικός (έκ Πατέλας Κνωσοϋ), τμήμα εύμεγέθους προσώπου μειδιώσης γυναικός (έξ Αξοϋ) και ωραϊον πλαστικόν άγγειον εις μορφήν κεφαλής Αρποκράτους είναι τα κυριώτερα τών άποκτηθέντων άντικειμένων πηλοπλαστικής.

Έκ κυκλικού πρωτομινωϊκού τάφου της Μεσαράς, άγνωστον άκριβεστερον ποϋ κειμένου, προέρχεται μεγάλη σειρά όλμοειδών και ραβδωτών ή καλυκομόρφων λιθίνων δοχείων κοινών και όχι καλώς διατηρημένων. Δίμυξος λίθινος λύχνος προέρχεται έκ της περιοχης του Λασιθίου. Καλώς διατηρούμενα άλάβαστρα μυροδόχα δοχεία έλληνιστικών χρόνων προέρχονται έκ τάφων της Ίερα-